

O GROAPĂ CU OSEMINTE UMANE ATRIBUITĂ CULTURII BABADAG DESCOPERITĂ ÎN NIVELUL PRECOLONIAL DE LA ORGAME (COM. JURIOVCA, JUD. TULCEA)

DE

SORIN AILINCĂI, NICOLAE MIRIȚOIU, ANDREI SOFICARU

CUVINTE CHEIE: Orgame, cultura Babadag, analiză antropologică

Într-un articol din 1972, Maria Coja făcea cunoscută descoperirea unor complexe de locuire atribuite culturii Babadag¹, pe promontoriul de la Capul Dolojman, unde se afla, probabil, anticul Orgame – Argamum. Datate în ultima fază de evoluție a culturii Babadag (secolele VIII-VII a. C.), după materialul ceramic aflat în amestec cu ceramica greacă arhaică, descoperirile ridicau problema contemporaneității primilor coloniști greci cu purtătorii culturii Babadag².

Această situație, confuză stratigrafic, a dat naștere unor dispute între cercetători referitoare la natura contactului dintre coloniștii greci și autohtoni pe litoralul vestic al Mării Negre. De la început trebuie atrasă atenția, că nivelul precolonial de la Orgame a fost datat în secolele VIII-VII a. C., poate plecând de la o idee preconcepțată, pe baza unor fragmente ceramice, care, după ilustrație și descriere, pot fi foarte bine atribuite și primelor două faze ale culturii Babadag (secolele XI-IX a. C.), pe baza observațiilor stratigrafice din așezarea eponimă³.

Descoperirile ulterioare au confirmat existența unor urme de locuire din prima epocă a fierului (fig. 1). Cercetarea nivelului de cultură aparținând acestei epoci este îngreunată de imposibilitatea sondării nivelelor romano – bizantine, iar terasările și construcțiile repetate din antichitate au distrus în cea mai mare parte stratigrafia și au deranjat materialul arheologic. Totuși, la vest de basilica II, unde stratul romano-bizantin suprapune direct stânca, au fost identificate gropi ce conțineau și material hallstattian⁴. Ceramică databilă în perioada timpurie a epocii fierului a mai fost descoperită și în „Sectorul Incintă Greacă” (SIG), fără a se putea observa un nivel de cultură aparținând acestei epoci și fără a se putea indica o anumită fază a culturii Babadag. O groapă ce conținea, de asemenea, ceramică atipică a mai fost cercetată și în „Sectorul Faleză Est”⁵ (SFE).

În campaniile 2000-2001, în SIG, în extremitatea nordică a secțiunii 001, orientată NS, ce avea dimensiunile de 15 X 2 m, a fost cercetat un alt complex aparținând culturii Babadag⁶. Este vorba de o groapă săpată în panta stâncoasă a promontoriului, adâncă de 0,80 m, fundul fiind amenajat cu grijă, aproape orizontal față de înclinarea terenului. Complexul a fost parțial distrus în antichitate de un zid construit direct

¹ M. Coja, *Cercetări noi în așezarea greco-romană de la Capul Dolojman-Argamum (?)*, în *BMI*, 41, 1972, 3, p. 33-34.

² *Ibidem*, p. 34, nota 7.

³ S. Morintz, *Noi date și probleme privind perioadele hallstattiană timpurie și mijlocie în zona istro-pontică (Cercetările de la Babadag)*, în *Thraco-Dacica*, 8, 1987, p. 39-71; idem, *Aspecte și probleme noi referitoare la cultura Babadag*, în *Symposia Thracologica*, 7, 1989, p. 262-265.

⁴ M. Mănușcu-Adameșteanu, *Orgame Polis*, în *Pontica*, 25, 1992, p. 57.

⁵ Observațiile au fost făcute de către dr. M. Mănușcu-Adameșteanu.

⁶ Mulțumim pe această cale doamnei M. Mănușcu-Adameșteanu pentru ocazia oferită de a colabora în cercetarea și publicarea acestui complex. La săpături au mai participat și studenții M. Paraschiv, A. Dan, M. Bogza, cărora le mulțumim și le rămânem recunoscători pentru ajutorul dat.

pe stâncă, forma acestuia ar fi putut fi ovală. În profil, groapa avea formă tronconică, exceptând peretele de NV care se prezintă sub forma a două trepte (fig. 3).

Pe fundul gropii, direct pe stâncă, s-au descoperit oseminte umane ce provin de la treisprezece indivizi (fig. 2), după cum urmează:

Scheletul 1 se afla lângă peretele estic în proximitatea zidului grecesc, care nu i-a provocat însă nici un fel de distrugere. Era poziționat chircit pe partea stângă, cu capul spre SE, membrele superioare flectate și palmele întinse în dreptul feței.

Scheletul a fost complet, dar se află într-o stare de degradare avansată datorită osteoporozei cauzate de vârstă. Individul, de o robustitate mijlocie, se încadrează în categoria matur – senil și era de sex masculin.

Scheletul 2 este reprezentat doar de tibii, peronee, astragale, calcaneu și câteva metatarsiene, fiind distrus de construcția zidului grecesc de la nivelul genunchilor. Se afla probabil în poziție decubit dorsal, cu membrele inferioare întinse, paralele și capul spre sud. În urma cercetării puținelor rămășițe păstrate, sexul și vârsta sunt dificil de determinat, înclinăm însă să credem că este vorba de un bărbat de vârstă adult – matur.

Scheletul 3 a fost de asemenea distrus o dată cu construcția zidului. Se păstrează doar membrul inferior drept, îndoit din genunchi, cu femurul retezat de la nivelul treimii proximale, tibia și peroneul fragmentare, astragalul și calcaneul. Se afla probabil, în poziția chircit pe dreapta și a fost suprapus de gambele scheletului 2. Sexul este probabil feminin iar vârsta adult – matur.

Scheletul 4 se afla la NV de primele trei schelete și era așezat pe spate, cu capul spre NE. Membrele superioare erau flectate din coate cu palmele întinse spre umeri, iar cele inferioare erau puternic îndoite din genunchi, călcâiele fiind poziționate lângă bazin. Scheletul era complet, doar genunchii au fost retezați de construcția zidului și provine de la un adult, foarte robust, de sex masculin.

Scheletul 5 se afla la vest de scheletul 4 și la nord de scheletele 6 și 7. Cu toate că nu s-au observat intervenții distructive ulterioare, scheletul este incomplet, fiind reprezentat doar de craniu, mandibulă, clavicule, omoplatul stâng, membrul superior stâng (humerus, radius, metacarpiene și falange), sectorul cervical și toracal al coloanei vertebrale (atlas, axis, alte trei cervicale precum și cel puțin opt toracale), stern, coaste fragmentare (între care și coasta 1), și genunchiul membrului inferior drept (treimea inferioară a femurului și cea superioară a tibiei) ce prezenta rupturi vechi.

Cele enumerate (cu excepția genunchiului) se găseau în conexiune anatomică, craniul și toracele fiind așezate pe partea dreaptă, membrul superior stâng cu brațul oarecum paralel cu toracele, iar antebrațul și palma erau întinse înainte. Înspre sud, în dreptul cotului, se afla un vas bitronconic. Din păcate, poziția fragmentului din membrul inferior drept nu a fost consemnată în planul complexului, aceasta aflându-se sub vasul de lut menționat mai sus.

Interesantă pentru interpretarea acestui caz este și situația craniului și a mandibulei, la care se pot observa semne de violență perimortem. Astfel, corpul mandibular drept prezintă o fractură multiplă cu eschile, ale cărei caracteristici arată clar că a fost produsă în osul proaspăt printr-o lovitură cu un obiect contondent, ce a zdrobit și maxilarul superior.

După dentiție și starea epifizelor, vârsta individului era de minimum 16 ani, iar gracilitatea deosebită și caracterele craniului ar pleda pentru sexul feminin.

Scheletul 6 se afla între scheletele 4 și 7, în poziția chircit pe partea dreaptă, cu capul spre N iar membrele superioare erau flectate cu humerusurile paralele. Scheletul a fost complet (deși în grund nu sunt figurate bazinul și labelle picioarelor) și a suferit doar puține distrugereri din partea zidului grecesc (fragmentarea coxalelor și a sacrumului). Și în acest caz pot fi evidențiate urme de violență perimortem. Astfel, mandibula prezintă o fractură cu eschilă osoasă în regiunea simfizei (bărbiei), iar partea dreaptă a feței (maxilarul și zigomaticul) au fost zdrobite în urma lovirii cu un obiect contondent. Individul era de sex masculin, avea o constituție gracilă iar vârsta se încadrează în categoria adult.

Scheletul 7 prezintă o situație deosebit de complicată, având doar puține oase în conexiune anatomică. Astfel, membrul inferior drept, cu femurul articulat la coxalul respectiv (aflat lângă fața scheletului 6), este puternic flectat din genunchi, suprapunându-l pe cel drept ce era în aceeași poziție. Între ele (lateral de coxal), se aflau craniul și mandibula articulată. Restul oaselor, nefigurate pe grund, zăceau într-o grămadă situată între

craniu și genunchi, în conexiune anatomică găsiindu-se doar unele porțiuni ale coloanei vertebrale. Singurul os care lipsește este coxalul stâng.

Starea de conservare a oaselor era în general destul de slabă. Examinarea antropologică nu a putut observa urme de dezarticulare sau descărnare cu obiecte tăioase. Individul era adult, iar sexul era feminin.

Scheletul 8 se afla în apropierea peretelui de NV al gropii, în poziția chircit pe stânga, cu capul spre E, membrele superioare puternic flectate, iar palmele erau aduse lângă față. Scheletul era complet și aparținea unui bărbat de vârstă matur, ce avea o robusticitate deosebită.

Scheletul 9 se afla în spațiul dintre scheletele 6 și 7 la est, 10 și 11 la vest și zidul grecesc la sud, în poziție puternic chircit pe dreapta, în stare incompletă, fiind reprezentat de membrele inferioare, o porțiune din coxalul drept, membrul superior drept flectat, cu palma întinsă spre umăr, o mică porțiune din brațul stâng cu antebrațul flectat și suprapus de femure și tibii, o porțiune din segmentul lombar și toracal al coloanei vertebrale și mai multe coaste din partea dreaptă a toracelui.

Deoarece coloana și toracele erau îndreptate (ca și scheletul 6) spre NE, construcția zidului i-a provocat distrugerii doar în regiunea bazinului și a capetelor proximale ale femurului și distal al tibiei din stânga. De asemenea lipsesc fragmente din sacrum, coxalul și laba piciorului corespunzătoare.

Nu s-au putut observa urme de violență perimortem și nici de dezarticulare. Vârsta este de 17–19 ani, iar sexul nedeterminabil.

Scheletul 10 este reprezentat de sectorul lombar al coloanei vertebrale, bazin și membrele inferioare aflate în poziția chircit pe dreapta și sunt suprapuse de scheletul 11. Restul corpului (toracele, membrele superioare și craniul) se îndreaptă spre SE și a fost distrus de construcția zidului. Sexul este fără îndoială feminin, iar vârsta se încadrează în categoria adult-tânăr (maximum 23 de ani).

Scheletul 11 se afla în spațiul dintre scheletele 8 la nord, 9 la est și 12 la vest, fiind așezat cu capul la SE și bazinul la NV. Membrul superior drept este puternic îndoit din cot, cu palma întinsă spre umăr, iar cel stâng era întins paralel cu axul trunchiului. Membrele inferioare se aflau într-o poziție ciudată, cel drept fiind răsturnat pe spate, cu femurul și tibia paralele și genunchiul înspre craniu, iar stângul era și el puternic pliat cu călcâiul la nivelul bazinului și palmei stângi. Craniul, vertebrele cervicale și membrele superioare au suprapus scheletul 10 (coloana vertebrală prezentând astfel, unele mici deplasări ale axului), iar tibia și femurul din stânga, piciorul drept al scheletului 8.

Vârsta este în jur de 8 ani iar sexul nedeterminabil.

Scheletul 12, aflat între scheletul 11, peretele vestic al gropii, zidul grecesc care îl suprapune și îl deranjează în parte, a avut inițial o situație destul de complicată și dificil de reconstituit.

În conexiune anatomică se mai păstrează sectorul cervical și toracal al coloanei vertebrale împreună cu sternul și coastele corespunzătoare. Acestea erau orientate E–V, fiind paralele cu traiectul zidului. Sectorul lombar împreună cu sacrumul și coxalul au fost suprapuse și deplasate de construcția zidului, care a distrus de asemenea și membrele inferioare din care nu se mai păstrează decât două treimi din femurul drept și jumătate din cel stâng.

Humerusul drept împreună cu omoplatul și clavicula corespunzătoare (în conexiune anatomică) aveau, însă, o poziție și o orientare neexplicabile prin deranjamentele ulterioare, aflându-se lateral și perpendicular față de torace, cu articulația umărului spre nord.

Din restul scheletului au mai fost găsite, de asemenea, în poziții deranjate și nefirești, clavicula stângă, radiusul și cubitusul din dreapta întregi și doar epifizele distale de la cele din stânga, câteva carpiene, metacarpene și falange.

După cele prezentate, se poate presupune că acest corp, cu unele porțiuni (precum membrul superior drept) dezarticulate, a fost depus în poziția chircită pe dreapta, cu capul spre vest. Craniul și mandibula au fost probabil dislocate și distruse de zid. Sexul este fără îndoială masculin, constituția robustă, iar vârsta se încadrează în categoria matur.

Scheletul 13 este reprezentat doar de o mandibulă aflată în apropierea peretelui vestic al gropii, și se afla cu partea bazală în sus. Aceasta este gracilă, prezintă o uzură dentară avansată și a aparținut unei persoane de sex feminin cu o vârstă din categoria matur, care nu se regăsește în cele descrise mai sus.

La nivelul osemintelor au fost descoperite mai multe obiecte; astfel, din zona *scheletului* cu numărul 5 provine un vas întregibil de formă bitronconică ce avea patru proeminențe pe umăr dispuse diametral opus (fig. 5/2). Foarte importante sunt și cinci obiecte din fier, descoperite în partea posterioară a *scheletului* 8. Este vorba despre: probabil două vârfuri de săgeată, un cârlig pentru pescuit și două fragmente de cuțit. Cele două vârfuri de săgeată, se aflau într-o stare avansată de oxidare. Primul vârf este fragmentar, are o lungime de 6,5 cm, și pare a fi avut o secțiune circulară (fig. 4/4), iar cel de al doilea are lungimea de 6,2 cm și are secțiunea ovoidală (fig. 4/5). În ambele cazuri se păstrează pedunculul ce fixa vârful în partea lemnoasă a săgeții. Acest tip de săgeată nu este documentat până în prezent în cultura Babadag. Cârligul de pescuit are o lungime de 6,3 cm, este circular în profil și cu o grosime maximă de 0,7 cm. În partea superioară se observă aplatizarea capătului, pentru o mai bună fixare a firului (fig. 4/1). Foarte interesante sunt și cele două fragmente de cuțit, unul dintre ele reprezentând partea inferioară a lamei cu pedunculul de înmănușare (fig. 4/2), iar celălalt vârful (fig. 4/3). Având în vedere faptul că au fost descoperite în aceeași zonă, iar grosimea ar corespunde, fără a se îmbina, nu negăm posibilitatea ca cele două fragmente să facă parte din aceeași piesă. Acest tip de cuțit are analogii în așezarea de la Babadag în ultimele nivele de locuire⁷, dar nu este exclus ca acesta să fi apărut mai timpuriu.

Tot pe fundul gropii au mai fost descoperite două fusaiole de formă bitronconică făcute din lut (fig. 4/7, 8) și un obiect din piatră foarte fin șlefuită de formă tronconică, perforat pe direcția bază – vârf (fig. 4/9), precum și o cute de ascuțit, păstrată fragmentar, de formă rectangulară cu colțurile rotunjite, ce avea o gaură de suspensie în partea superioară (fig. 4/6).

Stratigrafia este destul de complexă (fig. 3), foarte important fiind un strat de cenușă, ce se afla deasupra celui care acoperea oasele, în care au fost descoperite fragmente ceramice de la 80 de vase, arse diferit (arderea a intervenit după spargere), oase de animale și umane. Astfel, foarte importantă este și descoperirea unui humerus uman întreg (membrul drept), trecut prin foc, a cărui față anterioară are culoarea neagră iar cea posterioară doar cafeniu-marونی, ceea ce arată că nu a suferit un proces complet de calcinare (300–400° C). Acesta provine de la un individ adult, robust, probabil de sex masculin. Tot în acest strat a fost descoperit și un fragment din coxalul stâng (acetabulul) al unui individ adult-matur, probabil de sex feminin. Precizăm că aceste două piese osoase provin de la alte schelete decât cele pe care le-am descris mai sus.

Ceramica descoperită cu prilejul săpării acestui complex este foarte diversă atât din punctul de vedere al compoziției pastei și al calității arderii, cât și al formelor. A fost înregistrată ceramică grosieră ce conține pietricele de calcar și cioburi pisate, arsă incomplet, dar și ceramică de mai bună calitate și chiar fină. Vasele au fost lustruite, căpătând luciu metalic, iar culorile predominant întâlnite sunt: negru-cenușiu, cărămiziu-gălbui și roșu-cenușiu. În ceea ce privește forma vaselor, au fost identificate fragmente de la cinci cești (fig. 6/1, 2, 3, 4), opt vase-sac cu brâu alveolar (fig. 7/7, 8, 9, 10), zece străchini (fig. 7/1, 2, 3, 4, 5, 6), unsprezece vase bitronconice (fig. 5/1, 2, 3, 4, 5, 7) și două căni (fig. 5/6, 6/5). La cea mai mare parte, 61,25 %, nu s-a putut însă reconstitui cu certitudine forma. Majoritatea vaselor erau nedecorate (82,5%), 2,5% din acestea erau ornamentate prin incizie, 11,25% prin imprimare și 3,5% erau canelate. Decorul constă în: șir de cercuri concentrice cu tangente încadrat de două șnururi imprimate incrustate cu pastă albă (fig. 5/1, 6/7, 8, 9), linii realizate din puncte (fig. 5/3, 4, 6/5), șnururi imprimate (fig. 5/4, 6/3) și caneluri (fig. 5/4, 6/3). Tipologic și stilistic ceramica poate fi încadrată în faza a doua a culturii Babadag. De menționat este faptul că valoarea acestei statistici este relativă având în vedere starea fragmentară a vaselor, din multe păstrându-se numai partea inferioară, care de obicei nu era decorată, la care se mai adaugă și păstrarea fragmentară a complexului.

Gropi cu oase umane au mai fost descoperite în aria de răspândire a culturii Babadag (fig. 8). Chiar în așezarea eponimă s-au descoperit nouă astfel de complexe⁸, unul la Garvăn „Mlăjitul Florilor” (com. Jijila, jud. Tulcea)⁹, șase la Niculițel „Cornet” (jud. Tulcea)¹⁰, unul la Revărsarea „Cotul Tichilești” (Isaccea, jud. Tulcea)¹¹

⁷ La Babadag au fost descoperite mai multe cuțite din fier în nivelele de locuire datate în faza a treia a culturii, unele fiind asemănătoare cu cel de la Capul Dolojman. Informațiile ne-au fost date de către dr. G. Jugănar. u.

⁸ S. Morintz, *op. cit.*, 1987, p. 68, nota 118; M. Perianu, *O „groapă de provizii” de la Babadag (Hallstatt) cu oseminte umane*, în *Thraco-Dacica*, 14, 1993, 1–2, p. 163–168; S. Morintz, G. Jugănar, *Raport privind săpăturile arheologice efectuate în sectorul V al așezării hallstatiene de la Babadag (1991–1992)*, în *Peuce*, 11, 1995, p. 182, fig. 28.

⁹ G. Jugănar, *Manifestări timpurii ale primei epoci a fierului în Dobrogea (descoperirile de la Garvăn „Mlăjitul Florilor”)*, în *Prémier Âge du Fer aux Bouches du Danube et dans les régions autour de la Mèr Noir. Actes du Colloque International*, Tulcea, 1993, p. 103 și urm., fig. 1.

și unul la Bucu (jud. Ialomița)¹². O situație deosebită se înregistrează la Satu Nou „Valea lui Voicu” (com. Oltina, jud. Constanța), unde au fost descoperite oseminte umane în patru gropi și într-o viroagă (*sic!*) cu suprafața de 12/2 m¹³. În aceeași categorie se încadrează probabil și descoperirile menționate la Capidava (com. Topalu, jud. Constanța)¹⁴, Cernavodă „Dealul Sofia” (jud. Constanța)¹⁵, Rasova „Malu Roșu” (jud. Constanța)¹⁶, Siliștea (jud. Brăila)¹⁷, Izvoarele (jud. Constanța)¹⁸.

Oseminte umane izolate au mai descoperite și în cuprinsul unor bordeie sau platforme în așezările de la Garvăn „Mlăjitul Florilor”¹⁹, Revărsarea „Dealul Tichilești” (jud. Tulcea)²⁰, Niculișel „Cornet”²¹ sau chiar în valul așezării de la Babadag²².

De precizat este că descoperirile menționate ca sigure au fost făcute în așezări, uneori fiind observată refolosirea unor gropi menajere. De asemenea, nu au fost evidențiate reguli în ceea ce privește inventarul, numărul indivizilor sau orientarea scheletelor. O mare diversitate privește și starea în care se află osemintele umane. În astfel de complexe s-au descoperit schelete complete sau incomplete, aflate sau nu în conexiune anatomică, dar și oase izolate (membre, cranii etc.). Având în vedere faptul că nu s-au observat intervenții ulterioare, este de presupus că rămășițele au fost depuse în stări de descompunere diferite.

În unele cazuri, au putut fi observate și dovezi ale unor *ritualuri* ce probabil însoțeau aceste depuneri. Astfel de situații precum cea documentată la Capul Dolojman, de așezare deasupra cadavrelor a unui strat de cenușă în care s-au găsit fragmente de la 80 de vase, oase de animale, un humerus și un coxal uman, precum și descoperirea unor obiecte la nivelul scheletelor, nu este singulară. Amenajarea unui „pat” de fragmente

¹⁰ G. Jugănar, F. Topoleanu, *Gropi funerare în așezarea de la Niculișel „Cornet” (jud. Tulcea)*, în *Istros*, 7, 1994, p. 71–81; F. Topoleanu, G. Jugănar, *Așezare de tip Babadag de la Niculișel „Cornet” (jud. Tulcea). Săpăturile de salvare efectuate în 1988*, în *Peuce*, 11, 1995, p. 204–205, fig. 3–5; S. Ailincăi, F. Topoleanu, *Noi complexe cu oseminte umane în așezarea de tip Babadag de la Niculișel „Cornet”*, în *Peuce*, 14, 2003 (sub tipar).

¹¹ V. H. Baumann, *Așezări rurale în zona Gurilor Dunării. Contribuții arheologice la cunoașterea habitatului rural (sec. I–IV p. Chr.)*, Tulcea, 1995, p. 230–231, fig. 9.

¹² Este vorba de o groapă ce conținea un schelet în poziție chirchită (informația ne-a fost dată de doamna Elena Rența, căreia îi mulțumim cu această ocazie).

¹³ M. Irimia, N. Conovici, *Descoperiri hallstattiene în zona davei getice de la Satu Nou, com. Oltina, jud. Constanța*, în *Pontica*, 26, 1993, p. 52–65, 89–97, fig. 1, 3/8, 22/1,2. Cercetările din campania 2002, în zona „viroagei” au dus la descoperirea unui alt craniu uman și a oaselor de la opt câini (M. Irimia, comunicare la *Sesiunea Pontica 2002*).

¹⁴ N. Cheluță-Georgescu, *Capidava 1978. Cercetările efectuate în necropola romană*, în *Materiale*, Oradea, 1979, p. 179–180.

¹⁵ D. Berciu, S. Morintz, M. Ionescu, P. Roman, *Șantierul arheologic Cernavodă*, în *Materiale*, 7, 1961, p. 52–53, fig. 3/2. Cu ocazia discuțiilor ce au urmat comunicărilor de la *Sesiunea Pontica 2002*, dl. P. Roman, în calitate de participant la cercetarea complexului de tip Babadag de la Cernavodă, a infirmat existența urmelor de oseminte umane incinerate, așa cum susține D. Berciu, în articolul menționat mai sus.

¹⁶ M. Irimia, *Cercetările arheologice de la Rasova „Malu Roșu”. Raport preliminar (cu privire specială asupra Hallstatului în Dobrogea)*, în *Pontica*, 7, 1974, p. 124–125, fig. 6a.

¹⁷ V. Sîrbu, S. Pandrea, *Cercetările arheologice de la Siliștea, jud. Brăila, campaniile 1991–1993*, în *Istros*, 7, 1994, p. 31, fig. 4.

¹⁸ M. Irimia, *Cu privire la ritul și ritualurile funerare ale culturii Babadag*, comunicare susținută la *Sesiunea Pontica 2002*. Autorul comunicării a descris (după spusele descoperitorului) două morminte de înhumatie găsite întâmplător cu ocazia unor lucrări de consolidare la biserica satului Izvoarele. Se pare că ambele morminte aveau ca inventar câte un vas bitronconic de mici dimensiuni și doar unul dintre ele, păstrat integral, a fost recuperat.

¹⁹ Este vorba despre un craniu descoperit pe o platformă de lut. Informația ne-a fost dată de către G. Jugănar, căruia îi mulțumim cu această ocazie. O fotografie a acestui complex este publicată de V. Sîrbu, *Sacrifices humaines et pratiques funéraires insolites dans l'areal thrace du Hallstatt et du La Tène*, în vol. *Premier Age du Fer...*, Tulcea, 1997, fig. 14/2.

²⁰ Descoperirea constă într-o mandibulă umană în nivelul de cultură. Informația ne-a fost oferită cu multă amabilitate de către autorul săpăturii, dr. G. Simion.

²¹ În campania 2000, pe lângă cele două gropi cu oseminte umane, s-au mai descoperit pe podeaua unui bordei un craniu uman și o groapă pe fundul căreia se afla un membru superior în conexiune anatomică.

²² G. Jugănar, S. Ailincăi, *Noi considerații privind sistemul de fortificație al așezării din prima epocă a fierului de la Babadag*, comunicare la *Sesiunea Pontica 2002*. În cursul cercetărilor din anul 2002 de la sistemul de fortificație de la Babadag a fost cercetată o groapă tronconică, săpată de la un nivel de abandonare al fortificației, ce conținea în umplutură trei cranii umane.

ceramice pe care au fost găsite scheletele umane a fost observată la patru din gropile de la Niculițel „Cornet”²³. Tot în această așezare, în campania 2000, într-o astfel de groapă s-a observat un strat de cenușă cu fragmente ceramice deasupra unei părți a osemintelor. Pe fundul aceleiași gropi au mai fost găsite o ceașcă cu două torți supraînălțate, întregibilă, un omoplat de bovidu și un obiect din corn, probabil un plantator²⁴. În așezarea de la Babadag un astfel de complex conținea un singur schelet, acoperit cu lespezi de piatră și un strat de fragmente ceramice²⁵. Într-un alt complex descoperit în aceeași așezare, la nivelul oaselor celor trei indivizi s-a descoperit o cană²⁶. Același tip de observații au fost făcute și-n cazul descoperirii din 1992, pentru care s-a menționat așezarea unei lespezi de piatră deasupra craniului și a unui mic „bol-opaiț” cu trei picioare, în stânga bazinului²⁷. Straturi de cenușă și fragmente ceramice, deasupra oaselor, sunt semnalate și-n cazul gropilor 41, 43, 44 și 46 de la Satul Nou „Valea lui Voicu”²⁸.

Astfel de complexe sunt întâlnite și în culturi învecinate și contemporane culturii Babadag, cum ar fi descoperirile din așezarea hallstattiană de la Tămăoani (com. Frumușița, jud. Galați), aparținând grupului cultural cu același nume, unde într-o groapă au fost descoperite oasele unui membru inferior uman drept aflat în conexiune anatomică²⁹. În acest tip de descoperiri se pot încadra și cele două gropi ce conțin oseminte umane de la Hlinjeni (Rep. Moldova)³⁰, atribuite culturii Saharna - Solonceni. De asemenea, la Novoselskoe (r. Reni, Ucraina), la nord de Dunăre, au fost descoperite trei gropi ce conțineau oseminte umane, care pot fi încadrate cronologic la începutul primei epoci a fierului³¹. Un loc aparte îl ocupă descoperirea de la Suceveni – „Stoborâni” (jud. Galați)³², ce consta într-o groapă pe fundul căreia se aflau patru schelete „situate într-o poziție neobișnuită, care la prima vedere lasă impresia că morții ar fi fost aruncați în groapă la întâmplare”³³. În ceea ce privește încadrarea culturală a acestui complex, autorul îl consideră ca aparținând „populației hallstattiene, și anume, culturii Basarabi”³⁴.

În Transilvania, din aria culturală Reci-Mediaș, au fost publicate trei astfel de descoperiri: este vorba de groapa de la Baci (jud. Cluj) în umplutura căreia s-au descoperit două schelete de copii³⁵ și alte două gropi cu oseminte umane în așezarea de la Teleac (com. Ciugud, jud. Alba)³⁶.

Pentru sudul României sunt semnalate descoperirile de la Ostrovul Corbului (com. Hinova, jud. Mehedinți), unde a fost cercetată o groapă cu trei schelete de copii³⁷ și cea de la Locusteni (com. Daneți, jud. Dolj), cu două schelete aflate în șanțul de apărare al așezării³⁸.

²³ G. Jugănar, F. Topoleanu, *op. cit.*, p. 71-72 ; F. Topoleanu, G. Jugănar, *op. cit.*, p. 204-205.

²⁴ S. Ailincăi, F. Topoleanu, *op. cit.*, în *Peuce*, 14, 2003 (sub tipar).

²⁵ Informația ne-a fost oferită cu amabilitate de dr. G. Jugănar.

²⁶ M. Perianu, *op. cit.*, p. 164.

²⁷ S. Morintz, G. Jugănar, *op. cit.*, p. 182, fig. 28.

²⁸ M. Irimia, N. Conovici, *op. cit.*, p. 53, 89, 91, 94.

²⁹ A. László, *Grupul Tămăoani. Asupra orizontului hallstattian cu ceramică incizată din sudul Moldovei*, în *MemAntiq*, 12-14, 1986, p. 67.

³⁰ N. Golceva, M. Kašuba, *Glinjeni II. Mnogosloinyj pamjatnik Srednogo Podnestrov'ja*, Tiraspol, 1995, p. 19 (aceste gropi sunt atribuite de autori nivelului de cultură de tip Saharna-Solonceni).

³¹ I. V. Bruiako, E. Iu. Novițkii, *Grădiștea Novoselskoe II (Satu Nou) – Un nou complex tracic la Dunărea de Jos*, în *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*, II, 1997, p.117, fig. 14/4-6, 13/4, 5.

³² I. T. Dragomir, *Mormântul colectiv hallstattian de la Suceveni, jud. Galați*, în *Danubius*, 16, 1996, p. 365-372.

³³ *Ibidem*, p. 365-366, fig. 2.

³⁴ *Ibidem*, p. 369; argumentul acestei afirmații fiind analogia complexului de la Suceveni cu cel de la Gomolava, precum și descoperirea în această stațiune arheologică a unui nivel de locuire cu artefacte de tip Basarabi. Ceea ce reiese din studiul d-lui Dragomir este însă și slaba documentare referitoare la acest fenomen, analiza complexului în cauză bazându-se numai pe descoperirea de la Gomolava și pe cea de la Sălacea (jud. Bihor) (pe care a văzut-o într-o fotografie în expoziția permanentă a Muzeului Țării Crișurilor din Oradea; p. 368, nota 2). Deși nevalorificat științific, autorul lasă să se întrevadă în studiile sale și existența unui nivel de locuire de tip Babadag în așezarea în cauză (cf., *Descoperiri hallstattiene în incinta cetății medievale de la Enisala*, în *SCIVA*, 25, 1974, 1, p. 135, nota 8; *Mărturii hallstattiene tracogeto-dacice în regiunea de sud a Moldovei*, în *Istros*, 2-3, 1983, p. 84, fig. 4. 3-8, 5). În aceste condiții, complexul cu oseminte umane (ce nu conține din păcate nici un artefact) poate fi atribuit, credem noi, și manifestării culturale de tip Babadag, descoperirea de la Gomolava nereprezentând o caracteristică a „fenomenului Basarabi”.

³⁵ Z. Kalmar, *Contribuții la cunoașterea ritului funerar hallstattian*, în *SCIVA*, 28, 1987, 2, p. 166 și urm.

³⁶ V. Vasiliev, Al. Aldea, H. Ciugudean, *Civilizația dacică timpurie în aria intracarpatică a României. Contribuții arheologice. Așezarea fortificată de la Teleac*, Cluj, 1991, p. 42-43.

³⁷ P. Roman, A. Dodd-Oprîtescu, Dogaru, Șimon, *Cercetările de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți*, în *Materiale*, 1993, p. 101-107.

³⁸ V. Sîrbu, *Sacrificii umane și practici funerare insolite în arealul tracic în Hallstatt și La Tène*, în *Istros*, 7, 1994, p. 89.

Din Bulgaria se cunoaște o groapă cu oseminte umane la Sava Zoneva (regiunea Varna)³⁹, iar din Serbia, două complexe de la Gomolava ce conțineau osemintele a 32, respectiv 78 de indivizi⁴⁰.

Din cele expuse mai sus observăm că acest tip de complexe sunt atestate pe o arie relativ întinsă, fiind datate într-un interval cronologic ce cuprinde secolele X–VIII a. C., majoritatea descoperirilor provenind din aria culturii Babadag (fig.8). Referindu-se la acestea din urmă, mulți cercetători le-au considerat morminte. În sinteza referitoare la cultura Babadag din 1987, S. Morintz considera „documentarea cu privire la riturile funerare practicate de purtătorii culturii Babadag...cu totul deficitară”, menționând cele câteva descoperiri cunoscute până atunci ca morminte⁴¹. Asemănător au fost considerate și descoperirile ulterioare de la Satu Nou „Valea lui Voicu”, autorii oscilând între denumiri precum: „sacrificii și înhumări rituale de animale”, „morminte”, „gropi rituale cu depuneri umane” sau „depuneri rituale umane parțiale”⁴². Publicarea săpăturilor din 1988 de la Niculițel – „Cornet” au introdus în circulație alte patru astfel de „descoperiri funerare”, autorii observând că „acest tip de descoperiri este evident deosebit de cel al mormintelor propriu-zise”⁴³.

Într-un articol dedicat acestei problematice⁴⁴, V. Sîrbu analizează pertinent complexele cunoscute până în acel moment ajungând la concluzia că există argumente serioase conform cărora acestea să nu poată fi considerate morminte normale ale comunităților respective, ci doar expresia arheologică a unor ceremonii și rituri cu semnificații diverse.

Totodată, autorul propune trei posibilități de explicare a siturilor: a) cutume ce impuneau înhumarea unor indivizi în afara necropolelor obișnuite; b) practici de expunere/descompunere a cadavrelor; c) sacrificii umane, subliniind că numai cercetările viitoare, arheologice și antropologice, vor stabili dacă și în ce proporție acestea sunt valabile.

Din păcate însă, documentarea arheologică este în multe cazuri precară și însoțită de ilustrații (grunduri) ale complexelor din care nu se poate înțelege situația osemintelor respective, iar expertizele antropologice lipsesc.

Situația complexului de la Capul Dolojman, analizat atât arheologic, cât și antropologic, ne oferă astfel posibilitatea unor observații foarte interesante.

În primul rând trebuie să subliniem că avem de a face cu o groapă de dimensiuni foarte mari (diametrul maxim 3,40 m), săpată și amenajată special pentru a adăposti resturile pământești ale unui număr mare de indivizi. Astfel, în porțiunea păstrată a complexului s-au identificat oseminte de la 15 persoane. Numărul total al defuncțiilor trebuie să fi fost însă, cu siguranță, mai mare, dar nu avem nici un fel de posibilități de a-l estima, acesta cu atât mai mult cu cât în groapă se remarcă și existența unor destul de mari spații libere. De asemenea, se observă și unele suprapuneri, scheletul 3 fiind suprapus de 2, iar scheletul 11 suprapune scheletele 10 și 8. O asemenea relație trebuie să fi existat și între scheletele 6 și 7, dar ea nu a fost consemnată la demontarea și descrierea situației în teren.

După vârstă, osemintele provin de la 12 indivizi adulți și maturi, un individ aflat în perioada de trecere de la adolescent la adult, un adolescent și un copil (infans II). Dintre aceștia șapte erau de sex masculin și șase de sex feminin, în două cazuri acesta neputând fi determinat.

Analiza stării scheletelor (poziție, integritate și conexiune anatomică) ne permite să apreciem că starea inițială în care defuncții au ajuns în groapă era de: a) *Cadavre complete* așezate în poziții „normale” (chircite pe stânga sau pe dreapta), cum sunt cazurile 1, 6, și 8, sau aflate în poziții mai „ciudate”, cum sunt 4 și 11 (acesta din urmă părând a fi fost pur și simplu aruncat); b) *Cadavre incomplete*, dar ale căror părți componente se mai aflau în conexiune anatomică precum cazul 5, căruia îi lipsește în principal partea inferioară a corpului și 9, cu lipsuri importante la partea superioară (inclusiv craniul); c) *Cadavre* aflate

³⁹ *Ibidem*, p. 90.

⁴⁰ N. Tasić, *An Early Iron Age Collective Tomb at Gomolava*, în *ArhJug*, 13, 1972, p. 27–37.

⁴¹ S. Morintz, *op. cit.*, 1987, p. 68, nota 118; asemenea este considerată și descoperirea din 1992 (S. Morintz, G. Jugănar, *op. cit.*, p. 182), teoriile mergând până la presupunerea existenței unei adevărate necropole „care s-a pierdut prin surparea continuă a malului lacului Babadag” (M. Perianu, *op. cit.*, p.163, nota 5).

⁴² M. Irimia, N. Conovici, *op. cit.*, p.51, 64.

⁴³ F. Topoleanu, G. Jugănar, *op. cit.*, p. 204.

⁴⁴ V. Sîrbu, *op. cit.*, 1994, p. 84–90.

într-o stare avansată de degradare, cu puține părți în conexiune anatomică și cu unele lipsuri, cum este cazul; d) *Resturi osteologice dispartate* ce au avut parte de tratamente diferite, trecute prin foc (humerusul) sau nu (coxalul și mandibula).

Distrugerile provocate de construcția zidului grecesc fac dificilă aprecierea cazurilor 2, 3, 10 și 12. Dintre acestea, ultimele două pot fi încadrate în categoria a sau b. De asemenea, în urma acestei categorisiri, suntem obligați să observăm și că datele deceselor indivizilor respectivi reprezintă o succesiune în timp, deși depunerea lor în groapă trebuie să fi fost concomitentă.

Deoarece la nici unul dintre cadavrele incomplete (sau la resturile osteologice dispartate) nu au fost observate semne de dezarticulare efectuate cu obiecte tăioase, sau urme ale unor rosături de animale, starea lor ar putea fi explicată doar prin expunerea îndelungată (în locuri speciale) ce a dus la degradarea părților moi, uscarea și rigidizarea ligamentelor, fragmentarea intervenind abia la manevrele ulterioare.

Depunerea doar a unor părți din cadavru, credem însă, că este intenționată, celelalte resturi ale corpului urmând a avea parte de un alt tratament (incinerare, înhumare în alte locuri sau pur și simplu abandonarea lor). În acest fel pot fi explicate și descoperirile de oseminte izolate atât în complexul discutat, cât și în alte asemenea situații.

Deosebit de importantă este și observarea unor urme de violență perimortem la scheletele 5 (adolescent feminin) și 6 (adult masculin). Astfel, ambele prezintă zdrobirea și fracturarea regiunii faciale (maxilare și mandibule) în urma aplicării unor lovituri cu obiecte contondente. Lipsa oricăror reacții osoase post-fractum arată că indivizii respectivi nu au supraviețuit actelor de violență. Nu este totuși exclusă posibilitatea ca aceștia să nu mai fi fost în viață în momentul când au fost produse mutilările respective. Starea de conservare a osemintelor precum și distrugerile cauzate de construcția zidului grecesc nu îngăduie însă alte observații de acest gen.

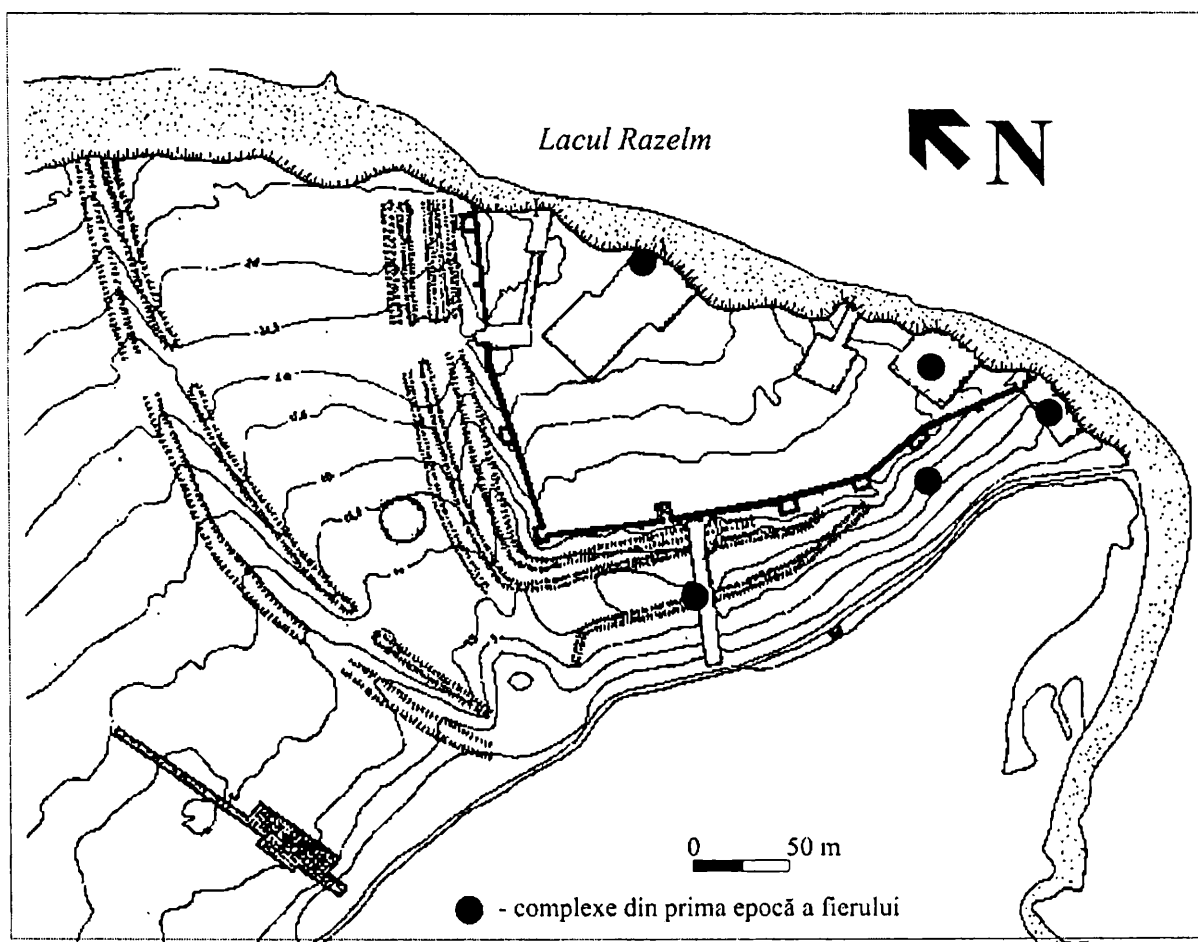

Fig. 1. Planul general al cetății Orgame – Argamum (după M. Mănușu-Adameșteanu).

În sfârșit, mai trebuie precizat și faptul că examinarea antropologică a osemintelor nu a pus în evidență existența vreunor infirmități, malformații sau „anomalii” scheletice la nici unul din indivizii aflați aici.

Din cele prezentate rezultă destul de clar că acest complex cercetat la Capul Dolojman nu poate fi încadrat în categoria monumentelor obișnuite și că defuncții depuși aici reprezintă cazuri deosebite pentru comunitatea respectivă.

Tratamentul foarte diferit: înhumare la scurt timp după deces, expunerea/descompunerea îndelungată (în alte locuri) și depunerea în groapă doar a unor părți sau numai a unor oase izolate, nu poate fi explicat și motivat, dar sugerează totuși existența unui ansamblu coerent de practici ale cărui secvențe se regăsesc (împreună sau separat) și în celelalte descoperiri. De asemenea, nu pot fi sesizate nici un fel de criterii de selecție (sex, vârstă, statut social, moarte în împrejurări deosebite) ale defuncțiilor respectivi.

În ceea ce privește cauzele morții, eșalonarea în timp a deceselor exclude de la început posibilitatea ca acestea să se datoreze unei epidemii.

Cele două cazuri cu semne de violență perimortem comportă și ele discuții și nu pot fi neapărat interpretate ca sacrificii umane. Sperăm însă că prin analiza osemintelor și din alte complexe să putem rafina și îmbogăți aceste simple concluzii.

Situația documentată pentru prima parte a epocii fierului seamănă în multe privințe cu cea epoca dacică clasică, unde astfel de descoperiri „macabre” au fost interpretate ca sacrificii umane. Se pare că aceste descoperiri, precum și schimbarea obiceiurilor de înmormântare la daci pot fi puse pe seama „unei radicale modificări în domeniul religiei”⁴⁵.

Descoperirile de tip Babadag de la Capul Dolojman, com. Jurilovca, jud. Tulcea, indică o locuire în faza a II-a a culturii (secolele X–IX a. C.), încadrarea făcându-se pe baza ceramicii. De asemenea, contextul stratigrafic al descoperirilor arată că acest nivel de cultură, păstrat parțial datorită intervențiilor ulterioare, se datează cu mult înainte de dovezile ce atestă venirea primilor coloniști greci, iar o eventuală contemporaneitate nefiind până în momentul de față dovedită.

În ceea ce privește un eventual contact al coloniștilor greci cu purtătorii culturii Babadag, în faza a treia a culturii, situația este confuză. Această fază a fost definită de S. Morintz în urma cercetărilor din așezarea eponimă, unde a observat că nivelurile ce-i aparțin au o grosime de un metru, iar pe orizontală se observă o extindere a locuirii. Acestei perioade de locuire îi aparține o ceramică ce se diferențiază de cea a fazelor anterioare prin lipsa decorului imprimat și incizat, vasele fiind canelate sau chiar fără decor⁴⁶. Ceramică de acest tip a fost identificată în majoritatea așezărilor de tip Babadag, fiind cunoscute cel puțin trei așezări locuite aproape exclusiv în această fază: Enisala „La Palanca” (com. Sarichioi, jud. Tulcea)⁴⁷, Tulcea „Tabără”⁴⁸, Gura Canliei (com. Lipnița, jud. Constanța)⁴⁹. Tot în această fază s-au fortificat și așezările de la Babadag⁵⁰ și Beidaud⁵¹. Cronologic, faza a treia a culturii Babadag a fost încadrată în perioada ce cuprinde secolul VIII și prima jumătate a secolului VII a. C.⁵², cel mai târziu element de datare fiind fibula de la Enisala „Palanca”⁵³. Nu se poate preciza, însă, în momentul de față cauzele ce au determinat sfârșitul culturii Babadag și când anume s-a produs acesta.

Raportând ultima fază a culturii Babadag la apariția „fenomenului” Basarabi la Dunărea de Jos, descoperirile indică o suprapunere a ceramicii de tip Basarabi peste cea de tip Babadag III cel puțin în

⁴⁵ M. Babeș, *Descoperirile funerare și semnificația lor în contextul culturii geto-dacice clasice*, în *SCIVA*, 39, 1988, 1, p. 20 (concluziile acestui studiu pot fi o sugestie de interpretare).

⁴⁶ S. Morintz, *op. cit.*, 1987, p. 66.

⁴⁷ E. Lăzurcă, Gh. Mănușu-Adameșteanu, *Noi descoperiri arheologice la Enisala, jud. Tulcea*, în *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 146 și urm.

⁴⁸ V. H. Baumann, *Noi mărturii istorice dintr-un sondaj arheologic*, în *Peuce*, 4, 1975, p. 218.

⁴⁹ M. Irimia, *Observații preliminare privind așezarea antică de la Gura Canliei*, în *Pontica*, 14, 1981, p. 74 și urm.

⁵⁰ S. Morintz, *op. cit.*, p. 41–44; cercetările în zona sistemului de apărare au continuat și după publicarea articolului citat mai înainte, observându-se o abandonare a fortificației probabil în cursul acestei faze.

⁵¹ G. Simion, E. Lăzurcă, *Așezarea hallstattiană de la Beidaud, jud. Tulcea*, în *Peuce*, 8, 1987, p. 43–45.

⁵² S. Morintz, *op. cit.*, p. 66–68.

⁵³ E. Lăzurcă, Gh. Mănușu-Adameșteanu, *op. cit.*, p. 152, fig. 7/ 5, 6.

așezarea de la Piscu „Cimitirul Vechi” (jud. Galați)⁵⁴ și foarte probabil și în cea de la Ijdileni (com. Frumușița, jud. Galați)⁵⁵, dar și un contact pe linia Dunării, cum ne indică descoperirile de la Rasova – „Malu Roșu”⁵⁶, Revărsarea – „Cotul Tichilești”⁵⁷ și Satu Nou – „Valea lui Voicu”⁵⁸. Cum descoperiri de tip Basarabi nu au fost semnalate decât sporadic în Dobrogea, apariția acestui „fenomen” nu a putut determina sfârșitul culturii Babadag.

O altă teorie sugerează că apariția primilor coloniști greci a determinat colapsul culturii create de autohtoni, dar un contact între cele două civilizații nu este în momentul de față demonstrat. Descoperirile de tip Babadag sau contemporane acestei culturi, din unele colonii grecești (Orgame, Histria⁵⁹, Mesambria⁶⁰) par a arăta un nivel de locuire precolonial ce datează în linii mari din secolele X–IX a. C. Faptul că nu a existat un contact este susținut, de asemenea, și de lipsa descoperirii de materiale grecești arhaice în așezări ale culturii Babadag.

Cele mai timpurii urme de locuire grecești de la Orgame datează din a doua jumătate a secolului al VII-lea a. C.⁶¹. La această dată nu mai avem nici un argument pentru a documenta existența culturii Babadag.

Problematică rămâne *forma de manifestare* a populației autohtone din Dobrogea actuală în vremea colonizării grecești. Vestigii mai târzii ne indică existența unui *contact* al autohtonilor cu noii veniți, după cum dovedește și fragmentul de *cothon* corintian târziu II, databil la jumătatea secolului al VI-lea a. C., descoperit la Celic Dere (sat Telița, com. Frecăței, jud. Tulcea)⁶². O situație asemănătoare este menționată și în așezarea de la Beidaud, unde s-au descoperit fragmente de la amfore de Chios, databile în secolele VI–V a. C.⁶³. Astfel de descoperiri la care se mai adaugă și cele din așezările satelit ale Histriei ilustrează o coexistență între coloniștii greci și autohtoni, însă cel mai devreme pentru prima jumătate a secolului VI a. C. Deși s-a emis ideea unei pierderi a identității structurii politice și nu a dispariției populației locale în ajunul colonizării grecești⁶⁴, avem totuși o perioadă de aproape trei sferturi de veac despre care avem foarte puține informații.

⁵⁴ M. Brudiu, *Cercetări privind Hallstattul din sud-estul Moldovei*, în *SCIIVA*, 42, 1991, 3–4, p. 233–238.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 223–233.

⁵⁶ M. Irimia, *op. cit.*, 1974, p. 100–124, fig. 18/1.

⁵⁷ V. H. Baumann, *Așezări rurale...*, 1995, p. 299–230, fig. 10/ 9, 10; G. Jugănar, *Câteva date referitoare la relația Babadag III – Basarabi*, în *Peuce*, 12, 1996, p. 31–38.

⁵⁸ M. Irimia, N. Conovici, *op. cit.*, p. 78, 83. Pentru Dobrogea au mai fost semnalate și descoperirile de tip Basarabi de la Hârșova (D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966, p.238), Murighiol, Enisala, Histria (Al. Vulpe, *Zur Mittleren Hallstattzeit in Rumanien (Die Basarabi Kultur)*, în *Dacia*, N.S., 9, 1965, p. 132; idem, *Zur Entstehung der Geto-Dakischen Zivilization. Die Basarabi Kultur*, în *Dacia*, N.S., 30, 1986, p. 51, 58, 61) și Babadag (S. Morintz, *Quelques problèmes concernant la période ancienne du Hallstatt au Bas-Danube à la lumière des fouilles de Babadag*, în *Dacia*, N.S., 8, 1964, p. 114). Aceste descoperiri izolate nu au fost publicate corespunzător, singura descriere a materialului fiind făcută numai în cazul descoperirii de la Babadag, unde trebuie să atragem atenția că poate fi vorba de un fragment ceramic aparținând fazei a doua a culturii eponime. Afirmția lui Morintz se poate datora și nivelului de cunoștințe de atunci; de altfel, el nu mai revine asupra acestui tip de descoperiri.

⁵⁹ Material de tip Babadag I-II, descoperit la Histria ne-a fost arătat de către dr. C. Domăneanțu, căreia îi mulțumim cu această ocazie.

⁶⁰ P. Alexandrescu, S. Morintz, *A propos de la couche precoloniale de Mesambria*, în *Pontica*, 15, 1982, p. 47 și urm.

⁶¹ M. Mănușcu-Adameșteanu, *Orgame-Polis*, în *Pontica*, 25, 1992, p. 57; autoarea datează ceramica cea mai timpurie de la Orgame „cel mai devreme la hotarul dintre penultimul și ultimul pătrar” al secolului al VII-lea a. C.

⁶² M. Mănușcu-Adameșteanu, *Câteva piese corinthiene din colecția muzeului de arheologie al ICEM – Tulcea*, în *Peuce*, 12, 1996, p. 40, fig. 3, 5.

⁶³ G. Simion, E. Lăzarcă, *op. cit.*, p. 37–54; M. Mănușcu-Adameșteanu, *op. cit.*, 1992, p. 63.

⁶⁴ Al. Avram, *Pentru o fenomenologie a raporturilor dintre geți și greci*, în *Symposia Thracologica*, 7, 1989, p. 71.

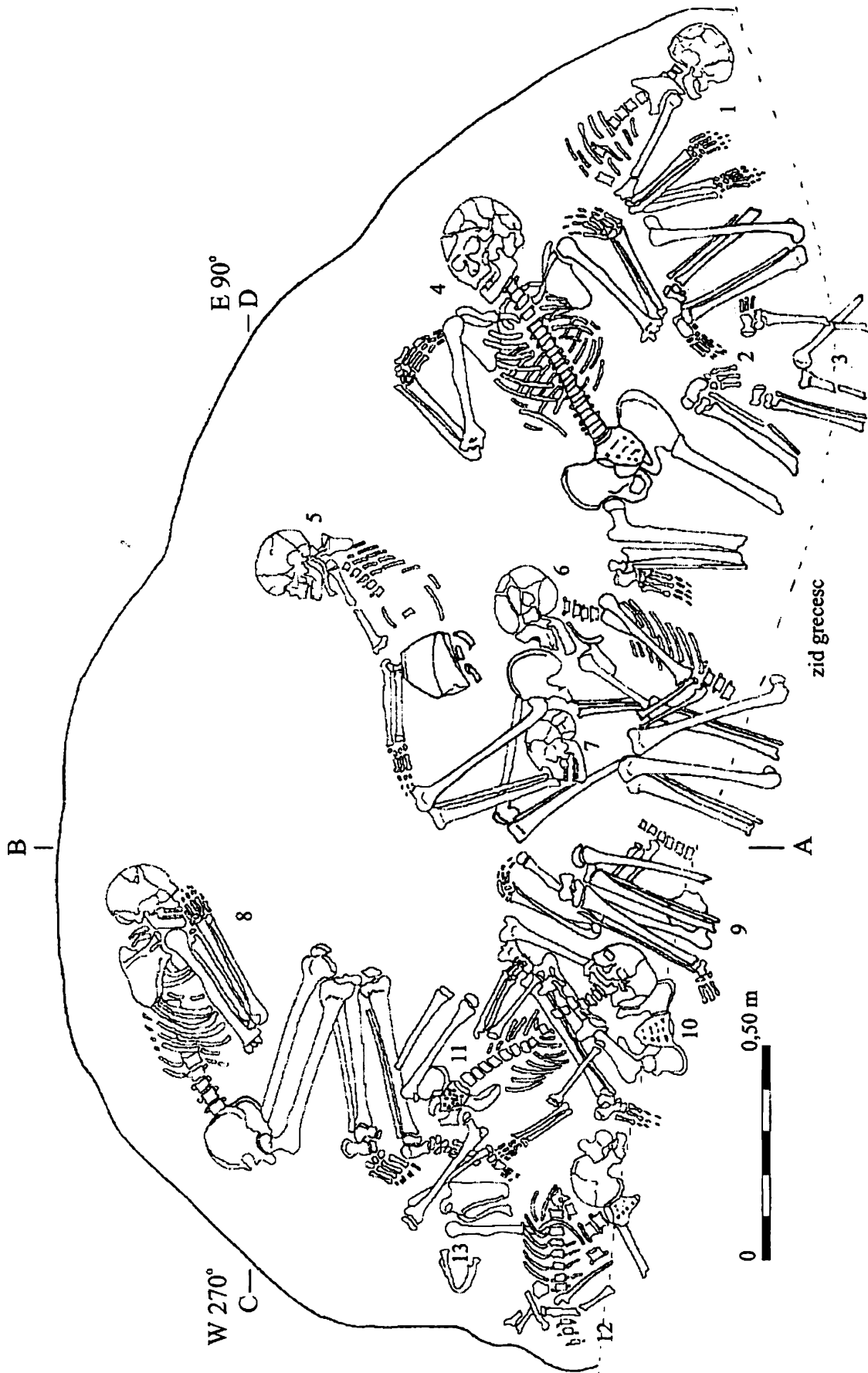

Fig. 2. Planul dispunerii osemintelor umane.

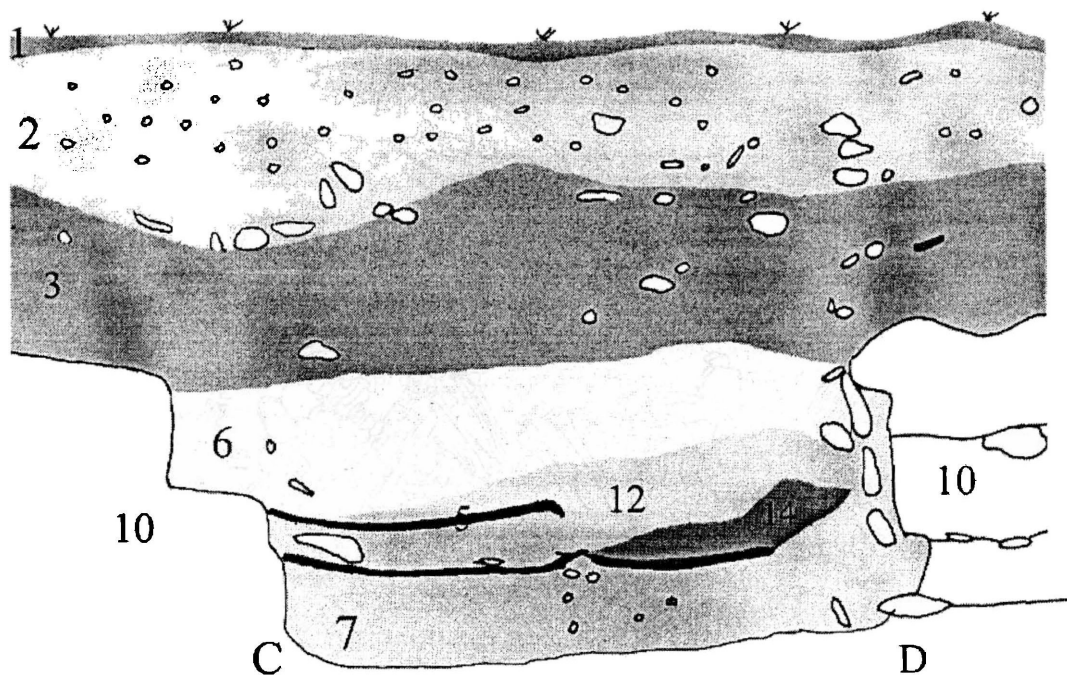
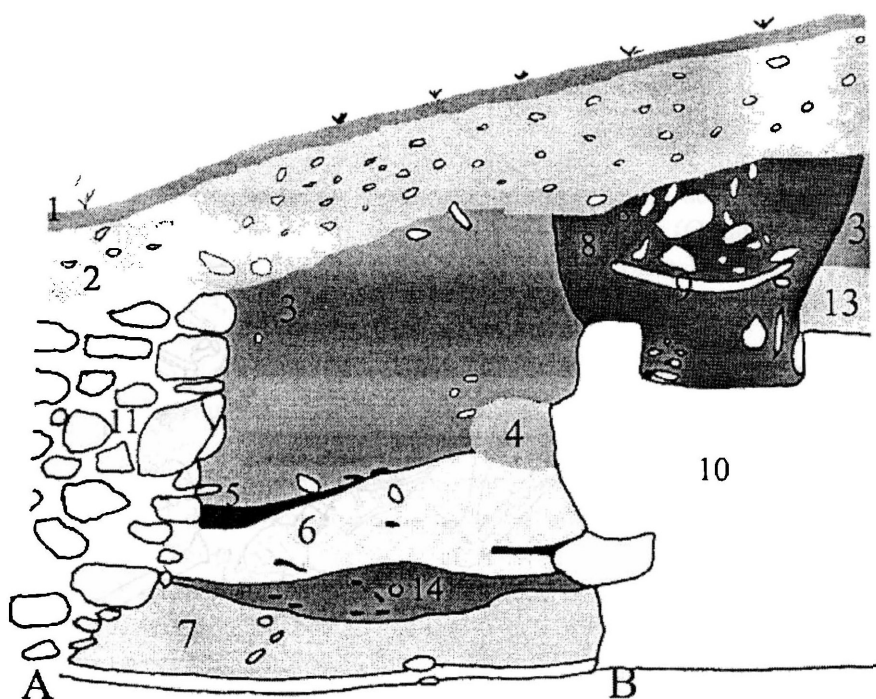

Fig. 3. Profilele A-B și C-D ale complexului.

Legenda: 1. strat vegetal; 2. pământ de culoare cenușiu închis ce conținea mult pietriș; 3. pământ de culoare cenușie, granulos, ce conținea pietre și fragmente ceramice de epocă romană; 4. pământ maroniu-gălbui; 5. arsură; 6. pământ maroniu-deschis, afânat; 7. pământ maroniu-cenușos; 8. pământ negru, granulos; 9. fragment de chiup; 10. rocă – calcar; 11. zid grecesc; 12. pământ maroniu-cenușos; 13. pământ gălbui amestecat cu calcar degradat; 14. strat de cenușă ce conținea multe fragmente ceramice de tip Babadag.

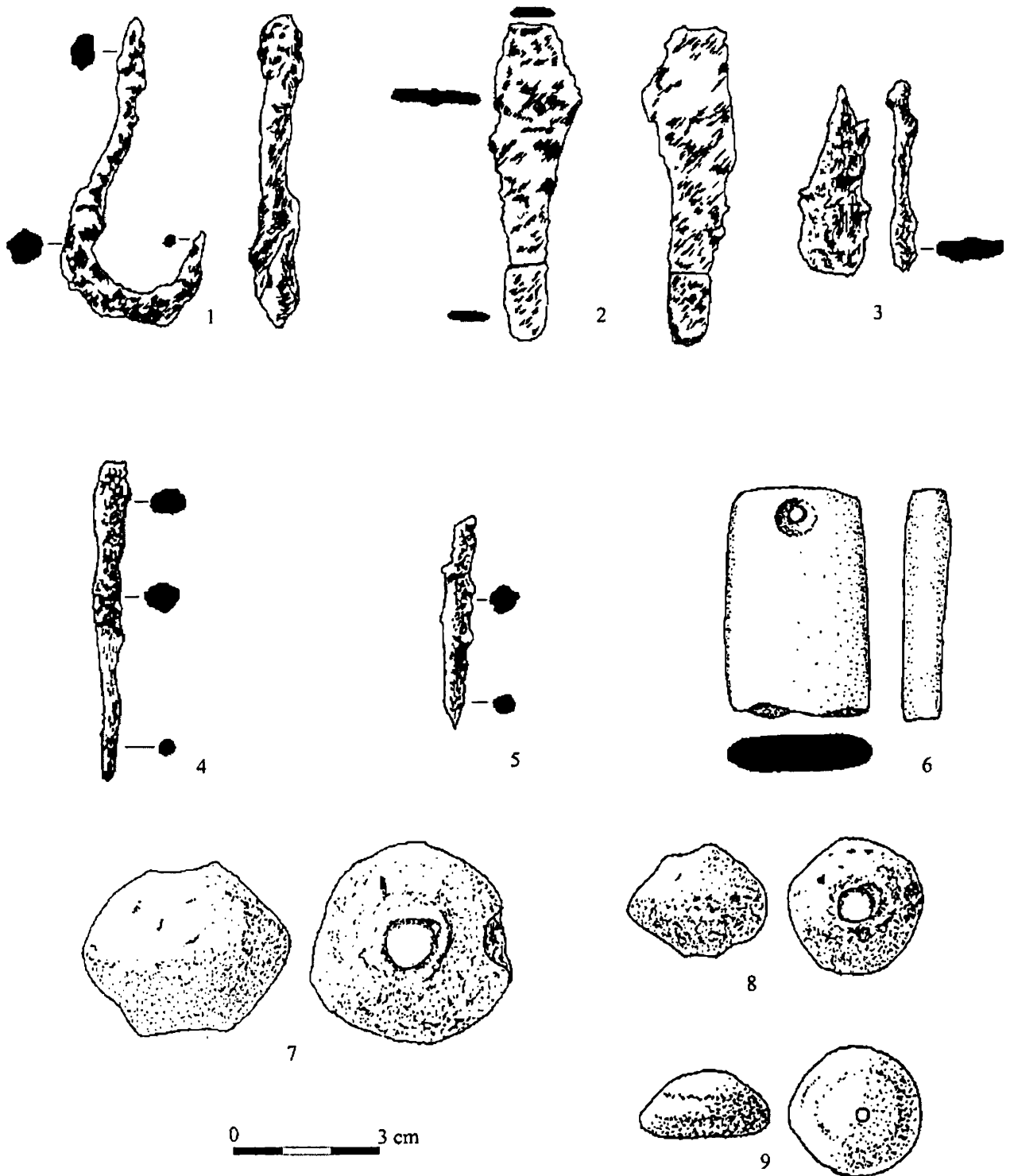

Fig. 4. Obiecte descoperite pe fundul gropii: 1. cârlig de pescuit, 2-3. fragmente de cuțit; 4-5. vârfuri de săgeți; 6. gresie pentru ascuțit; 7-8. fusaiole; 9. obiect de artă.

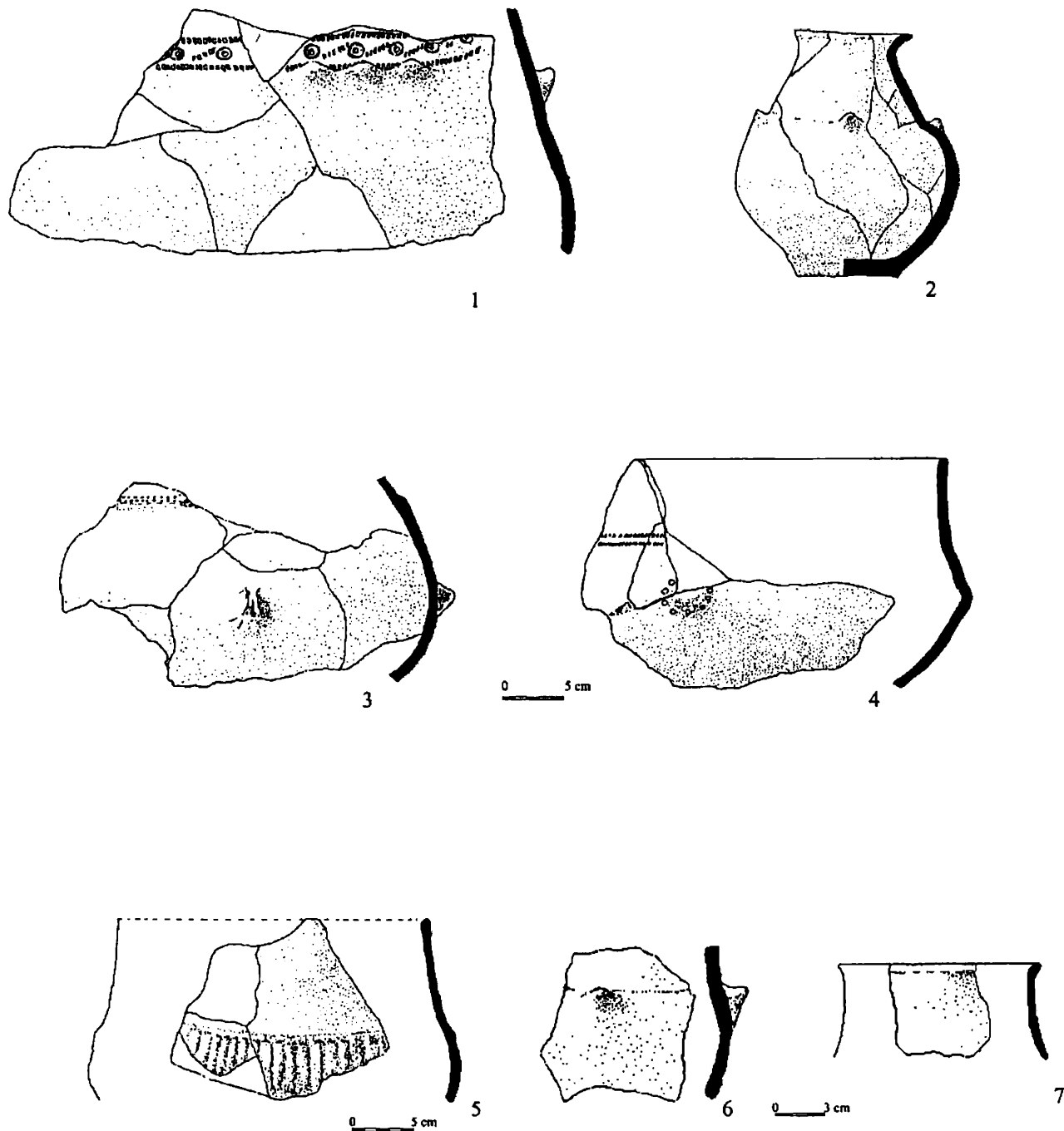

Fig. 5. Ceramică de tip Babadag II.

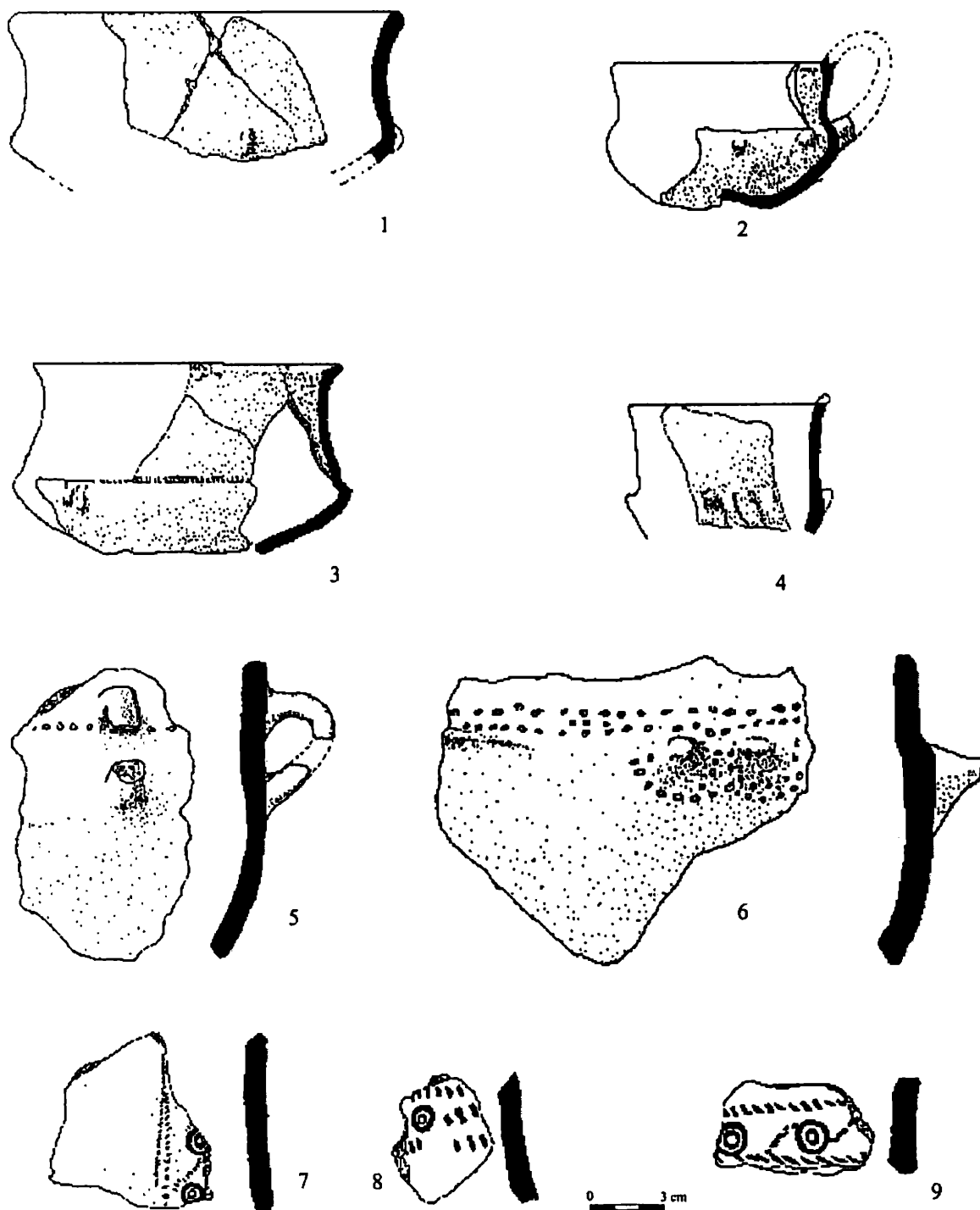

Fig. 6. Ceramică de tip Babadag II.

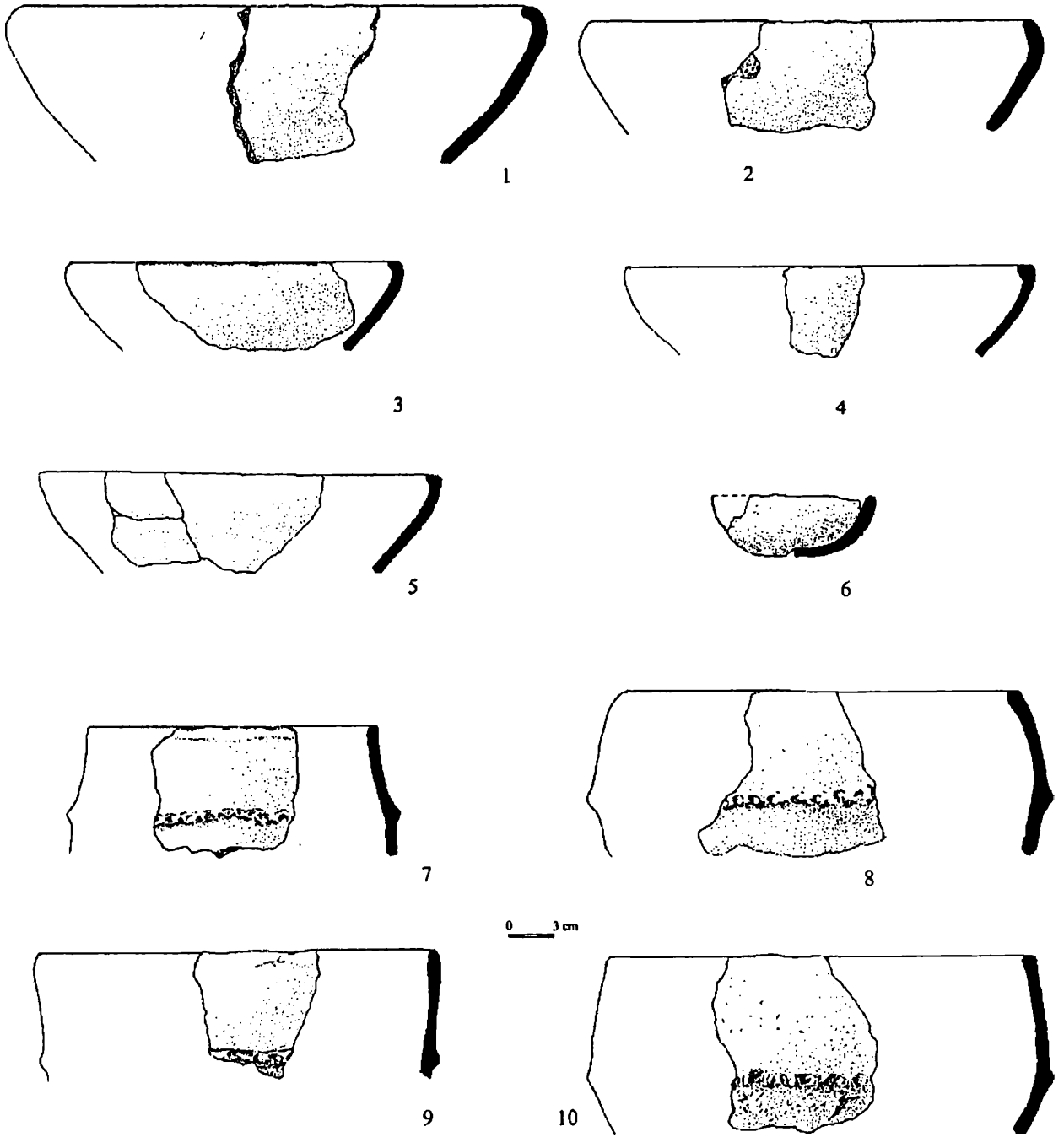

Fig. 7. Ceramică de tip Babadag II.

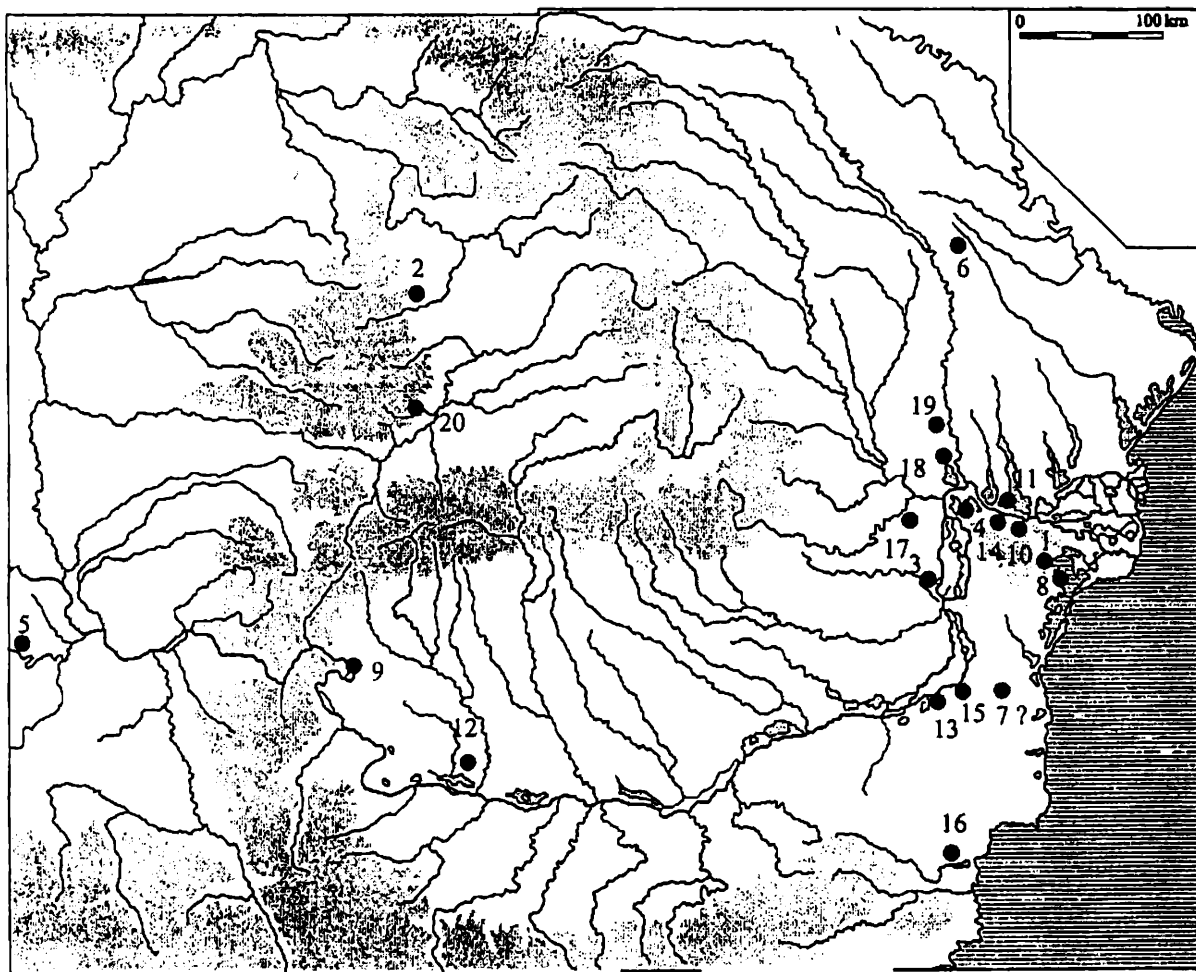

Fig. 8. Harta descoperirilor de complexe cu oseminte umane în așezări din prima epocă a fierului: 1. Babadag; 2. Baci; 3. Garvăn „Mlăjitul Florilor”; 5. Gomolava; 6. Hlinjeni; 7. Izvoarele; 8. Jurilovca; 9. Locusteni; 10. Niculițel „Cornet”; 11. Novoselskoe; 12. Ostrovul Corbului; 13. Rasova; 14. Revărsarea; 15. Satu Nou; 16. Sava Zonevo; 17. Siliștea; 18. Suceveni; 19. Tămăoani; 20. Teleac.

A PIT WITH HUMAN REMAINS ATTRIBUTED TO BABADAG CULTURE DISCOVERED IN PRE-COLONIAL LEVEL FROM ORGAME (JURILOVCA COMMUNE, TULCEA COUNTY)

ABSTRACT

In 1972 some habit complexes were discovered which belong to Babadag culture. These were dated in 8th-7th century B.C. and they were mixed with Greek archaic pottery. Unfortunately, possible habit traces of First Iron Age are very hard to dig because of ulterior buildings.

However, in the northern part of trench 001 (N-S) a Babadag complex was discovered in 2000-2001. It is a pit (0.80 m deep) that was partially destroyed by a wall built directly on the rock. On the bottom of the pit were discovered human remains of 13 individuals: Skeleton 1, male, mature-senile; Skeleton 2, male, adult-mature; Skeleton 3, female, adult-mature; Skeleton 4, male, adult; Skeleton 5, female, 16 years old minimum; Skeleton 6, male, adult; Skeleton 7, female, adult; Skeleton 8, male, mature; Skeleton 9, sex unknown, 17-19 years old; Skeleton 10, female, 23 years old minimum; Skeleton 11, sex unknown, 8 years old; Skeleton 12, male, mature; Skeleton 13, female, mature.

At the same level where the bones were discovered the following objects were found: 1 vessel, 2 iron arrow points, 1 iron fishing line, 2 iron fragments of a knife, 2 spinning weights, 1 polished stone object, 1 whetstone. In the padding of the pit were discovered some ceramic fragments from 80 vessels and animal bones, along with human humerus (right)

which suffered burning (from an adult male) and a left acetabulum (from an adult–mature female). These are not part of above described skeletons. The pottery dated this complex in the second phase of Babadag culture.

Pits with human remains and human isolated bones were also unraveled at Babadag, Garvăn, Niculițel, Revărsarea (Tulcea county) and Satu Nou, Capidava, Cernavoda, Rasova and Izvoarele (Constanța county). All these mentioned discoveries are placed in the area of Babadag culture. The similar types of complexes were unveiled in contemporary cultures to the Babadag culture in Moldavia, Ukraine, Transylvania, Muntenia, and Bulgaria.

The meaning of these practices has not been clarified yet, but the archaeological and anthropological researches from Capul Dolojman site could be a beginning for better interpretations.

Considering the age, the remains come from 12 adult and mature individuals, 2 teenagers and a child. Seven of them were male, six females and 2 unidentified sex. The skeletons position, integrity and anatomical connections indicate the state of the subjects when they were placed in the pit: a. Complete corpses = 1, 4, 6, 8 and 11; b. Incomplete corpses = 5, 7 and 9; c. Osteological remains = 13, 14 and 15 (mandible, humerus and acetabulum).

Not being able to find any traces of bone dilocation by sharp objects we must presume that their state is due to the long exposure of the corpses. There are, however, perimortem traces of violence on skeletons 5 and 6, but they do not necessarily indicate sacrifice. Even though we cannot explain such treatment of the deceased, the analyses suggest a coherent ritual.

Similar manifestations can be found in the same geographical area at the Geto–Dacians in the 2nd B. C.–1st A. D. centuries and they may be due to some changes in the religious beliefs.

FIGURE EXPLANATIONS

Fig. 1. The general plan of the Orgame–Argamum *polis* (after M. Mănucu-Adameșteanu).

Fig. 2. The plan of human bone arrangement.

Fig. 3. Profiles A – B and C – D of the complex.

Fig. 4. Objects discovered at the bones level: 1, fishing line; 2 – 3, fragments of a knife; 4 – 5, arrow points; 7 – 8, spinning weights; 9, stone object..

Fig. 5. Pottery of the stage Babadag II.

Fig. 6. Pottery of the stage Babadag II.

Fig. 7. Pottery of the stage Babadag II.

Fig. 8. The map of complexes with human bones discoveries in First Iron Age settlements.